

JAPONSKÉ MÝTY

HRDINOVÉ, BOHOVÉ, DÉMONI A LEGENDY

MELANIE CLEGG

JAPONSKÉ MÝTY

JAPONSKÉ MÝTY

HRDINOVÉ, BOHOVÉ, DÉMONI A LEGENDY

MELANIE CLEGG

EUROMEDIA GROUP

Copyright © 2023 Amber Books Ltd.
Copyright in the Czech translation © 2024 Euromedia Group, a. s.
This translation of Japanese Myths first published in 2024
is published by arrangement with Amber Books Ltd.
Translation Copyright © Dita Nymburská, 2024

ISBN 978-80-284-0873-2

OBSAH

Úvod		6
1. kapitola	Stvořitelské mýty a kosmologie	28
2. kapitola	<i>Kami</i> – další duchové a božstva	62
3. kapitola	Hrdinové a legendy	98
4. kapitola	Mytologická stvoření a předměty	142
5. kapitola	Duchové a městské legendy	180
Seznam literatury		218
Rejstřík		218
ILUSTRACE		224

本朝
劍道達人會之内個
常
宇治
悦

系福

柳をさへ
 まさしく観望ふ
 舟の毛を以て
 舟の毛を以て
 舟の毛を以て
 舟の毛を以て

芳虎之

ÚVOD

Mýty jsou staré jako samo lidstvo. Jednoduše řečeno, mýty jsou příběhy a vyprávění, která vyjadřují, jak určitá kultura chápe sebe samu a svou realitu. Jsou zásadní pro kulturní identitu a mohou být využity k tomu, aby podpořily, vysvětlily nebo ospravedlnily uspořádání dané společnosti. Mýty vyjadřují to, co dělá určitou kulturu jedinečnou, ale stejně tak jsou v nich obsaženy koncepty, které jsou obecně lidské.

Definice vyjadřující rozdíly mezi „mýty“ a „legendami“ jsou vágní; mýtus je často definován jako určitý typ symbolického vyprávění, zatímco legendy jsou založené na historických událostech a postavách. Takovéto rozlišování je ale nejasné a obě kategorie se natolik překrývají, že se oba tyto termíny často navzájem zaměňují, přinejmenším tehdy, pokud se nejedná o odborná pojednání. A když se zaměříme na japonské mýty, legendy a folklor, pochopíme, že pokud se ohlížíme do dávné minulosti, může být obtížné rozlišit „pravdu“ a historické skutečnosti od fikce. Například stvořitelské mýty jsou při různých příležitostech nahlíženy jako obojí, jako historická pravda i jako metafora zachycující fikci. V konečném důsledku ale nezáleží na tom, zda jsou, nebo nejsou „pravdivé“; jsou stále důležité, protože jsou nerozlučně spjaty s japonskou kulturou a společností.

V *Oxfordském průvodci po světové mytologii* (*The Oxford Companion to World Mythology*) americký vědec David Leeming popisuje mýty jako „kulturní a univerzální lidské sny“ a výstižně dodává:

„Nepochybně jsou pravdivé obě definice mýtů zároveň, i ta, která je označuje za iluzorní příběhy, ale i ta, která je považuje za nositele věčné pravdy. Posvátné výtvořiny lidské představivosti jsou v určitém smyslu pravdivé způsobem, jakým nemohou být pravdivé dějiny. Mýty můžeme považovat za nejzákladnější výraz určujícího aspektu lidského druhu – potřeby a schopnosti porozumět a vyprávět příběhy, které odrážejí naše chápání reality, ať už známe, nebo neznáme skutečná fakta.“

NA STRÁNCE VLEVO:
Na tomto dřevotisku,
který vytvořil umělec
Jošitora Utagawa,
válečník zabíjí
obrovského bílého
lidoopa.

Lidem, na rozdíl od ostatních živočichů, se dostalo požehnutí, nebo snad prokletí, protože máme vědomí, a obzvláště vědomí zlomových bodů – začátku, středu a konce. Pozastavujeme se individuálně, kulturně i jakožto lidský druh nad naším původem i nad významem naší přítomnosti a nepřetržitě myslíme na budoucnost. Neustále jsme si vědomí aspektu cesty, který v sobě má naše existence. Proto od nepaměti dospělí vyprávějí dětem příběhy, které popisují naši cestu, a také vůdcové poskytují svému lidu příběhy z toho samého důvodu.“

Pod zastřešující výraz „japonská mytologie“ tak můžeme zahrnout velké množství příběhů od ústní lidové tradice po písemné záznamy, které vznikly na objednávku vládnoucí elity, od šintoistických bájí po buddhistická podobenství, od příběhů, které mají domácí původ, po ty, které byly přineseny z Číny a Indie. Kořeny některých z nich jsou zahaleny tajemstvím, avšak jiné můžeme zpětně vysledovat a spojit je s určitou historickou událostí. Většina z nich nám může poskytnout určitý vhled do společenských norem, kulturních zvyklostí

a uměleckého vkusu dané doby.

DOLE: Na této vyřezávané dlaždici z období Asuka Buddhu doprovází dvojice bódhisattvů.

Dějiny Japonska

Dějiny Japonska jsou obecně děleny do období, která zhruba odpovídají mocenským strukturám jednotlivých historických úseků. To nám také umožňuje vysledovat kulturní změny a identifikovat obecné trendy v umění, literatuře i společnosti. První psané texty se objevily v 8. století, ale poznatky o rané historii lze získat z archeologických nálezů a artefaktů a také z čínských a korejských záznamů z oné doby.

Dalo by se říci, že japonské dějiny tak, jak je chápeme dnes, můžeme nahlížet jako opakující se cykly, v nichž vždy jedna společenská skupina získala na určitou dobu politickou moc, než ji zase ztratila.

Jednotlivé vládnoucí elity často využívaly mytologii a odpovídající rituály jako sociopolitické nástroje, které pomáhaly ospravedlnit jejich společenskou nadřazenost a propůjčit jim vládní autoritu.

Velkou část toho, co dnes označujeme jako „japonská mytologie“, nacházíme ve dvou textech sepsaných v 8. století, v kronikách *Kodžiki* a *Nihon šoki*. Tyto dva spisy představují kompilaci japonských domorodých mýtů a historických záznamů, které v té době byly považovány za analogické.

Kodžiki

Kodžiki, dosl. *Záznamy dávných událostí*, je nejstarším japonským písemným dílem. Bylo zkompileováno v roce 712 poté, co se Japonci v 6. století seznámili s čínským znakovým písmem. Je to kronika, v níž se prolínají mýty, legendy, folklor, genealogie i historické výčty. Jsou v ní obsaženy záznamy o původu Japonska, jeho božstvech a císařském rodě. Obdobně jako v jiných mytologických systémech i zde došlo k promísení fantazijních prvků s odkazy na skutečné události a osobnosti.

Archaický jazyk znesnadňuje překlad textu do angličtiny, ale přesto se tohoto obtížného úkolu zhostilo několik překladatelů. Prvním byl v roce 1882 Basil Hall Chamberlain. Nejnověji knihu přeložil Gustav Heldt, zrevidovaná verze překladu vyšla v roce 2014.

NAHOŘE: Na této skládací zástěně je zachycena scéna z bitvy o Jašimu, jak je popsána v *Příběhu rodu Taira*, epickém líčení války Genpei.

Poznámka překladatelky:

U nás byla tato kronika poprvé vydána roku 1979 ve slovenském překladu Viktora Krupy, do češtiny slovenský text přeložil F. R. Hrabal a kniha vyšla v roce 2007 pod názvem *Kodžiki: japonské mýty* (Cad Press). Pod názvem *Kodžiki: Kronika starého Japonska* (ExOriente), byla kniha vydána roku 2012 v erudovaném komentovaném překladu ze staré japonštiny, na němž řadu let pracoval profesor Karel Fiala.

OBDOBÍ JAPONSKÝCH DĚJIN

Období Džómon (10 000 – 300 př. Kr.)

Prehistorické období bylo pojmenováno podle zvláštního provazcového vzoru na keramice z této doby. V tomto období se začínají vyskytovat první primitivní usedlé zemědělské komunity, avšak většinu obyvatelstva tvoří lovci a sběrači. Podle mytologie právě v této době Japonsko založil císař Džinmu.

Období Jajoi (300 př. Kr. – 250 n. l.)

V období Jajoi se vyskytují nové formy keramiky a rozvíjejí se architektura a tesařství, spadá sem také začátek intenzivního pěstování rýže na rýžových polích.

Období Kofun (250–538)

V této protohistorické době, kterou charakterizují monumentální hrobky nazývané *kofun*, začíná docházet k centralizaci politické moci v oblasti jihozápadních nížin. Z této doby pocházejí i nejstarší historické záznamy.

Období Asuka (538–710)

V tomto období se do Japonska dostává z Číny buddhismus společně se systémem písma, architekturou a čínskými uměleckými styly. Japonsko se začíná přetvářet po vzoru čínské civilizace. Objevují se mocné vládnoucí rody, mezi nimiž se prosazuje především rod Jamato, který založil císařskou dynastii, jež přetrvává až do dnešní doby.

Období Nara (710–794)

V období Nara bylo založeno první stálé hlavní město. Společnost je převážně zemědělská, lidé žijí především ve vesnicích a jejich životy řídí tradiční náboženství šintó.

Společenská elita přebírá čínskou módu i systém písma, ale také buddhismus.

Období Heian (794–1192)

Kultuře se daří v novém hlavním městě Heiankjó (dnešní Kjóto). Japonský císařský dvůr napodobuje čínskou monarchii. Vyvíjí se jedinečné fonetické písmo a na císařském dvoře se bohatě rozvíjejí umění a literatura, v nichž hrají aktivní roli i ženy-autorky. Aristokratická elita dosahuje stále většího bohatství a objevuje se obchodní systém. Buddhistický mnich Kúkai v Japonsku představuje ezoterický buddhismus školy Šingon.

Období Kamakura (1192–1333)

Císařský dvůr ztrácí svou politickou moc během válek Genpei, kterou mezi sebou vedou vojenské rody Minamoto a Taira. Z válek vychází vítězně Minamoto no Joritomo a poté ustanovuje první feudální vládu, která se označuje jako *šógunát*. Centrum moci se stěhuje do Kamakury, kde se začíná dařit vojenské třídě, jejíž příslušníci jsou označováni jako samurajové. V Kamakure je postavena řada buddhistických chrámů a v této době je také v Japonsku představen zenový buddhismus.

Období Muromači (1338–1477)

Dochází k pevnému zakořenění feudalismu a moc se vrací zpět do Kjóta. Začíná se propojovat samurajská a dvorská kultura, což se projevuje např. v rozvoji čajového obřadu, divadla nó či tušové malby.

Období Sengoku (1477–1573)

Toto období je známé také jako období válčících států a je dobou občanských válek

a společenských nepokojů. Centrální vláda upadá a místní vojenští vládcové, kteří se označují jako daimjóové, získávají politickou moc a budují si obrovská hradní sídla obklopená feudálními městy.

Období Azuči – Momojama (1573–1603)

Mocní vojenští vládci zahajují proces znovusjednocení země. Postupně se objevují tři mocní sjednotitelé Japonska: Nobunaga Oda, Hidejoši Tojotomi a Iejasu Tokugawa.

Období Edo (1603–1868)

Země je sjednocená pod vojenskou vládou známou také jako *šógunát* nebo *bakufu*, která zajistila období míru a stability. Vládní moc je soustředěna do města Edo (dnešní Tokio), kde se rozvíjí specifická městská kultura. V této době také roste význam zámožné obchodnické třídy. Technologie knihtisku umožňuje rozšiřování umění a literatury. Země je uzavřena cizincům, tato politika izolace se nazývá *sakoku*.

Období Bakumacu (1853–1868)

Jedná se o krátké období, během něhož je svržena vláda šógunátu Tokugawa. Z Ameriky do malého rybářského přístavu v Jokohamě připlouvají černé lodě kapitána Perryho a Japonsko je donuceno otevřít své hranice světu. Začíná období modernizace a industrializace.

Období Meidži (1868–1912)

Dochází k restauraci císařské moci a začíná se vytvářet moderní národnostní stát. Do Japonska se dostávají nové vědecké objevy a technologie, které přinášejí moderní vynálezy, a dochází k přílivu nových myšlenek ze západních států, jež mají značný vliv na sociální, politické a ekonomické

uspořádání Japonska. Japonsko dosahuje vojenských vítězství nad Čínou a Ruskem a uchyluje se k anexi Koreje a Tchaj-wanu.

Období Taišó (1912–1926)

Začíná období velkých změn ovlivněných liberálním hnutím, které se označuje jako demokracie Taišó. Japonsku přináší ekonomickou prosperitu první světová válka, poněvadž země vyrábí válečný materiál pro Evropu. Konec tohoto období je dobou sociálního neklidu, který doprovázejí rýžová povstání a politický terorismus. V důsledku toho dochází k přesunu politické moci k vůdcům podporujícím militarismus.

Rané období Šówa (1926–1945)

Rostoucí nacionalismus a militarismus spojený s japonskými imperiálními ambicemi v oblasti východní Asie nakonec vedou k válce v Pacifiku a následné porážce země Spojenci poté, co jsou svrženy atomové bomby na Hirošimu a Nagasaki.

Pozdní období Šówa (1945–1989)

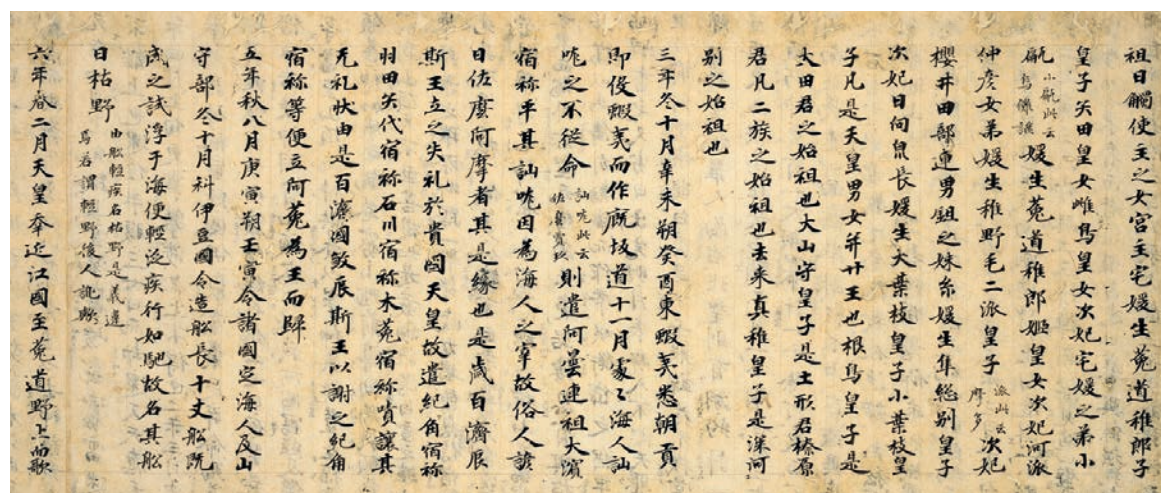
O tomto období se mluví také jako o poválečné době. Japonsko se postupně zotavuje z druhé světové války a zažívá bezprecedentní období růstu, o němž se hovoří jako o „ekonomickém zázraku“.

Období Heisei (1989–2019)

Japonsko uplatňuje svou měkkou sílu, a postupně tak roste kulturní export fenoménů, jako jsou *anime*, *manga* a japonská kuchyně. Zvyšuje se také množství turistů, kteří přijíždějí do Japonska.

Období Reiwa (2019 – do současnosti)

Po abdikaci císaře Akihita nastupuje na trůn jeho syn Naruhito a období bylo pojmenováno Reiwa.

NAHOŘE: Stránka
z Tanakovy verze
Nihon šoki, jednoho
z japonských nejstarších
písemných děl

Nihon Šoki

Nihon šoki, dosl. *Japonská kronika*, je druhou nejstarší písemnou památkou a z větší části má stejný obsah jako kronika *Kodžiki*. Je však delší a zachází do drobnějších detailů, a zatímco *Kodžiki* obsahuje vždy pouze jednu verzi zaznamenaných událostí, *Nihon šoki* někdy poskytuje jednu či dvě alternativní verze.

Kronika se začala sestavovat na příkaz císaře Tenmua a byla dokončena za vlády císařovny Genšó v roce 720. Vznikla pod patronací prince Toneriho a mezi jejími sestavovateli byl i dvořan Ó no Jasumaro, kterému je připisována kompilace kroniky *Kodžiki*. První anglický překlad byl dokončen Williamem Georgem Astonem v roce 1896.

Šintó

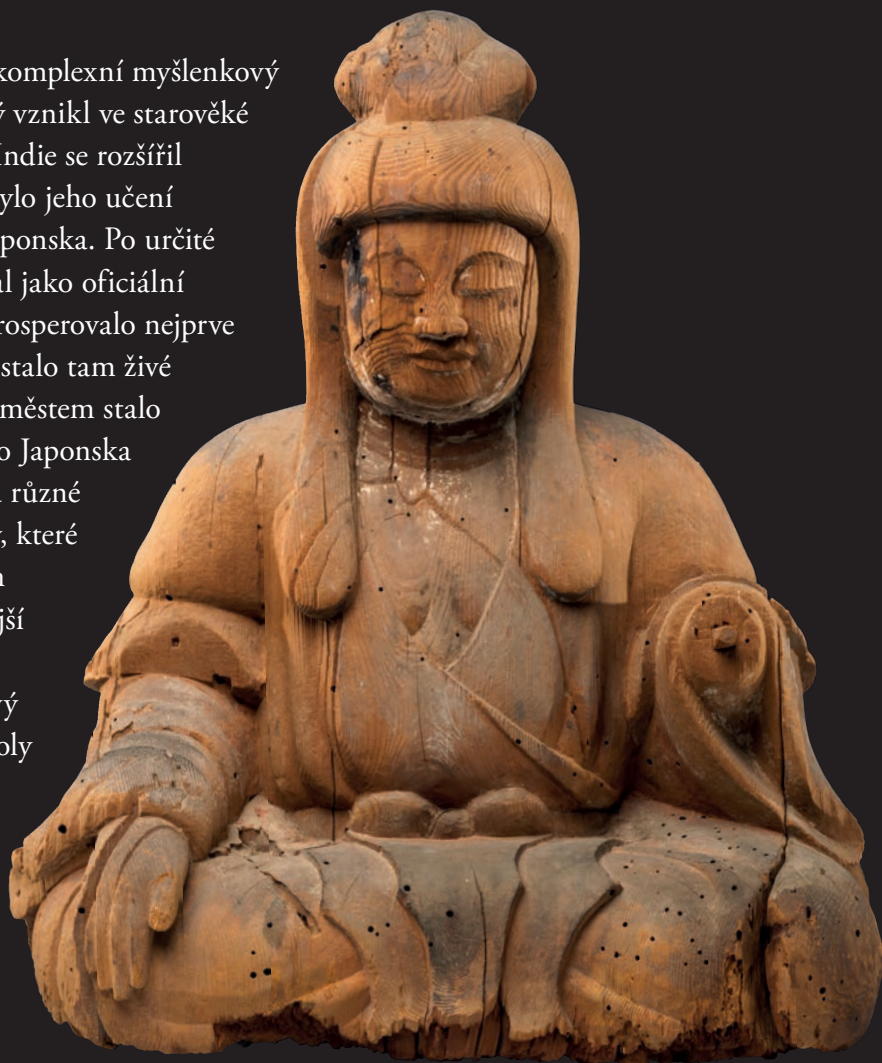
Když se do Japonska dostal buddhismus, bylo nutné ho odlišit od původního lidového náboženství, které již dříve v zemi existovalo, a toto náboženství tak začalo být postupně označováno jako šintó. Jedná se o víru, která vykazuje známky polyteismu a animismu. Významnou roli v ní hrají božstva či duchové označovaní jako *kami* a rituály s nimi spojené; důležité je také uctívání zesnulých předků. *Kami* nepřebývají pouze ve významných přírodních objektech, jako je slunce či hory, ale i ve stromech, pramenech, skalách a na dalších místech. Mnohá z nich jsou ochranná božstva, která jsou považována za strážce určitých míst, lidí či konceptů.

Šintó existovalo v podobě místních kultů předávaných ústní tradicí až do doby, kdy byly zkompileovány kroniky *Kodžiki* a *Nihon šoki*, jež spojily dřívější roztržité tradice do propracovaných mýtů, které mohou být označovány za hlavní japonský kánon. Došlo ke sjednocení rituálů a uctívání hlavních božstev se rozšířilo po celé zemi. I poté se ale nadále tradovaly menšinové místní mýty a uchovávaly se tradice a jejich božstva, která bez problémů koexistují s bohy s celonárodní působností. Mnohé ze šintoistických náboženských rituálů, jako je rituální očista, modlitby a předkládání obětí *kami*, stejně jako propracované náboženské slavnosti a svátky, dodržují dnes nejen vysvěcení kněží, ale také obyčejní Japonci.

DOLE: Socha šintoistického božstva, která pochází z období Heian.

Buddhismus

Buddhismus je rozsáhlý a komplexní myšlenkový a náboženský systém, který vznikl ve starověké Indii v 5. století př. Kr. Z Indie se rozšířil do Číny a Koreje, odkud bylo jeho učení v 6. století přeneseno do Japonska. Po určité době ho císařský dvůr přijal jako oficiální státní náboženství, které prosperovalo nejprve v hlavním městě Naře a zůstalo tam živé i později, když se hlavním městem stalo Heinkjó (dnešní Kjóto). Do Japonska si během staletí našly cestu různé buddhistické školy a směry, které se sem dostávaly především z Číny; mezi nejvýznamnější patří školy Tendai, Šingon či Ničirenova škola a zenový buddhismus. Jednotlivé školy japonského buddhismu se od sebe odlišují svou vírou, rituály i božstvy, všechny ale čerpaly své představy ze stejného rozsáhlého mytologického zdroje.

Šinbucu šúgó

Tento klíčový koncept, který nacházíme v japonské mytologii, označuje „spojení *kami* a buddhů“ a odkazuje na šintoisticko-buddhistický synkretismus. Synkretismus je praxe, která propojuje odlišné věroučné systémy tak, že slučuje nebo asimiluje tradice, které se od sebe dříve odlišovaly. Lze tak vytvořit zastřešující kulturní jednotu a umožnit přirozené začlenění odlišných náboženských směrů a myšlenkových škol místo toho, aby navzájem soupeřily.

V době, kdy se buddhismus v období Asuka (538–710) dostal do Japonska, existoval v zemi již prosperující, ale nesourodý původní šintoistický náboženský systém, který nemohl být přehlížen. Aby se zamezilo roztržkám, často se buddhistické chrámy budovaly u místních šintoistických svatyní, a tak byla zároveň uctívána jak *kami*, tak buddhové; v podstatě tím docházelo k propojování obou náboženských systémů.

Buddhismus již zažil dlouhou historii synkretizace během své cesty z Indie přes Čínu a Koreu a japonští mniši byli ochotni hledat

DOLE: Svatyně Fušimi Inari v Kjótu, jež je proslulá svými červenými bránami *torii*, je hlavní svatyní šintoistického kultu božstva Inari.

původ svých domorodých *kami* v buddhistických písmech. Zpočátku bylo na *kami* nahlíženo jako na jakékoli jiné bytosti, které potřebují spásu, již nabízí buddhismus. Později, když bylo božstvo Hačiman prohlášeno za bódhisattvu, začalo být běžné, že *kami* byla úzce spojena s určitými buddhistickými božstvy. Vedlo to k vytvoření teorie *hondži suidžaku*, která vykládala domácí *kami* jako emanace buddhů, a tak ospravedlňovala to, že původní japonská božstva byla uctívána v rámci buddhismu. Způsob, jakým byla jednotlivá *kami* začleněna do buddhistického kánonu, se lišil podle jednotlivých buddhistických škol, ale propojení šintó a buddhismu bylo tak komplexní, že ani když vláda v 19. století vydala nařízení o jejich oddělení, nebylo možné je jednoznačně odlišit.

NA *KAMI* BYLO
NAHLÍŽENO JAKO
NA JAKÉKOLI
JINÉ BYTOSTI,
KTERÉ POTŘEBUJÍ
SPÁSU, JIŽ NABÍZÍ
BUDDHISMUS.

Šinbucu bunri

Po restauraci Meidži v roce 1868 se snažila nově vzniklá vláda oddělit obě náboženství, která se sloučila v minulých staletích, a vydala nařízení o „oddělení *kami* a buddhů“. V době překotné modernizace a silného vlivu Západu mnoho konzervativců chtělo chránit to, co označovali jako „japonské hodnoty“, a šintó bylo považováno za čistě národní systém víry, na rozdíl od buddhismu, který byl importován z ciziny. Existovaly pro to ale i čistě praktické důvody; buddhistické školy nashromáždily velké bohatství a moc, a tak představovaly možné nebezpečí pro novou vládu.

Intelektuální vládní elita pracovala na prosazení soudržné *kokutai*, národního zřízení, které mělo sjednotit japonský národ okolo postavy božského císaře. Učení šintó podporovalo myšlenku, že císařská linie se datuje zpět k bohyni Slunce Amaterasu, a tak se stalo důležitým nástrojem pro zvýšení prestiže císaře, který získal božský statut, a legitimizaci jeho vlády.

I když tato politika nakonec nebyla úspěšná, ve veřejném povědomí definovala šintó a buddhismus jako odlišná náboženství i přesto, že hranice mezi nimi zůstala vágní a mnoho lidí se účastní obou náboženských praxí.

Moderní národní stát

Dnes označujeme jako „státní šintó“ ideologii, která vedla k růstu nacionalismu, poněvadž japonští političtí vůdci využili šintoistickou mytologii jako základ pro budování moderního

NAHOŘE: Tento tisk, jehož autorem je Kunitoshi Baidzu (1847–1899), zachycuje vyhlášení Ústavy Meidži.

státu. Restaurace Meidži roku 1868 obnovila politickou moc císaře a Ústava Meidži jej poté prohlásila za „posvátného a nedotknutelného“. Potvrdila také jeho božské právo vládnout japonskému lidu jako něco, co je zaručeno jeho přímou následnickou linií, na jejímž počátku je bohyně Slunce Amaterasu, jak je to zaznamenáno v kronice *Kodžiki*.

V této době se projevovala silná ideologická snaha „renovovat“ japonskou společnost a důležitou roli začaly hrát obě kroniky, jejichž mýty byly ve školních lavicích po celém Japonsku představovány jako historické skutečnosti. Domácí legendy a lidové příběhy byly považovány za něco, co je základem japonského hodnotového žebříčku. Byly tak využívány i při výuce čtení a některé historické osobnosti, jako třeba samurajové z příběhu o 47 róninech, se staly nástrojem propagandy, která byla zaměřená na vyzdvihování absolutní oddanosti národu. *Kokugaku*, „národní studia“ starověké japonské literatury a kultury, se rozvíjela v rámci akademické sféry a učenci se aktivně podíleli na prosazování ideje nadřazenosti *kokutai* neboli japonského národního zřízení. Zároveň se objevila snaha o prosazení konceptu homogenity japonského národa, a tak byly císařstvím aktivně potlačovány a asimilovány menšinové etnické skupiny.

Později, po porážce Japonska ve druhé světové válce, se císař Hirohito pod tlakem amerických okupačních sil vzdal svého božského statutu. Byla vyhlášena nová japonská ústava, která oficiálně zavrhlá válku, vložila suverenitu do rukou lidu a z císaře učinila formálního představitele, jenž má sloužit jako „symbol státu a jednoty lidu“. Tak se náhle staly mýty o stvoření opět jen pouhými příběhy, jejich vliv ale nadále přetrvává a zůstává stálou součástí přediva japonské kultury.

Ainuové

Ainuové jsou původní obyvatelé severního Japonska, kteří žijí v oblastech, jež dnes známe jako Hokkaidó, Sachalin a Kurily. Japonská vláda si je po anexi Hokkaida podrobila a následně byli na konci 19. století asimilováni japonským národem. Ainuové mají svůj jazyk a kulturu, které se liší od té japonské, ale v současné době už jich zbývá jen málo. I když etnická homogenita je stále považována za základní stavební kámen japonské národní identity, uznala nakonec japonská vláda Ainuy v roce 2019 za etnickou odlišnou skupinu.

DOLE: Ainuské ženy předvádějí tanec jeřábů.

Ainuové byli především lovci a sběrači, ale také mořeplavci. Žili v relativně izolovaných skupinách, což přispělo k tomu, že si vytvořili nesourodou mytologii, v níž příběhy a události byly spojovány s rozličnými božstvy podle místní tradice. Ainuové neměli svůj vlastní systém písma, jejich mytologie se tak předávala ústně ve formě epických veršů, kterým se říkalo *kamui jukar*, a ty se lidé učili zpaměti a přednášeli je na společných shromážděních. Božstva Ainuů se nazývají *kamui* a podrobněji o nich budeme mluvit v dalších kapitolách. Ainuové věří také v sílu, kterou nazývají *ramat*, jež se nachází ve všech živých bytostech, ale také v neživých předmětech; tato víra je podobná polynéskému konceptu *mana*. Tato síla se nachází ve všem, co je celistvé a funkční, ale po smrti bytosti nebo po zničení předmětu objekt opouští.

Obyvatelé souostroví Rjúkjú

Souostroví Rjúkjú, které se rozprostírá mezi jižním pobřežím Japonska a severním pobřežím Tchaj-wanu a v němž se nachází také ostrov Okinawa, bylo nezávislým královstvím až do 17. století, kdy bylo dobyté japonským rodem Sacuma. Přestože Rjúkjúané jsou samostatnou etnolingvistickou skupinou, japonská vláda je oficiálně neuznává jako národnostní menšinu. Od anexe souostroví a kampaně za asimilaci, kterou provádělo japonské císařství na konci 19. století, jsou obyvatelé Rjúkjú považováni za Japonce. Nicméně v prefektuře Okinawa žije přibližně 1,4 milionů lidí, kteří sami sebe označují jako Rjúkjúany a kteří si udržují svou svébytnou kulturu, ale jazykům souostroví Rjúkjú hrozí, že vymřou.

Kultura a náboženství Rjúkjú a Okinawy byly ovlivněny Čínou a Japonskem, protože tato království s nimi obchodovala. První oficiální historii království Rjúkjú sestavil v roce 1650 Šó Šóken a nazval ji *Čúzan seikan*. Toto dílo obsahuje stvořitelské mýty pojednávající o založení království, avšak obecně je považováno za vykonstruované vyprávění, které bylo inspirováno politickými zájmy a využíváno vládou Meidži k legitimizaci japonských nároků na toto území. Obecně platí, že mýty a božstva souostroví Rjúkjú jsou spíše vágní a těžko definovatelné. Mnohé z legend, které byly kdysi považovány za původní rjúkjúanské mýty, byly znovu prozkoumány a ukázalo se, že se jednalo o interpretaci, již prosazovali japonští učenci. Poněvadž neexistují primární dobové

písemné prameny, je velmi obtížné rozlišit mezi skutečnými domorodými příběhy a mytologií, která byla vytvořena dodatečně.

Přestože božstva i mýty jsou poněkud amorfni, v kultuře a každodenním životě Rjúkjúanů zaujímají rituály významné místo. V domorodém náboženství hrají důležitou roli ženy, které většinou zastávají úlohu knězek a médií, náboženský život se zaměřuje na uctívání předků, rodinných božstev, ochranných duchů a posvátných míst.

Nihondžinron

Když se po prohrané válce Japonci zřekli práva na válku a císař vydal prohlášení o tom, že není přímým potomkem bohyně Slunce, projevila se duchovní prázdnota, kterou kdysi zaplňovala japonská mytologie a posvátný původ císaře. Pod vlivem učení kokugaku z období Edo se začala objevovat díla pojednávající o japonské národní a kulturní identitě; lze to považovat za reakci na drtivou porážku země ve druhé světové válce a pokus Japonska o nalezení svého místa v novém uspořádání světa.

Nový směr byl nazván *nihondžinron*, „teorie japonského národa“, a mezi společná témata patřila myšlenka, že japonská rasa je jedinečná a že japonská kultura se vyvíjela na japonských ostrovech izolovaně a bez vnějších vlivů. Podle této teorie je jedinečná i japonština, a proto se vytvořila také jedinečná psychologie a společnost. Specifické jsou také geografie a klima, Japonsko je tak podle této teorie údajně jedinou

DOLE: Na fotografii je Šó Tai (1843–1901), poslední vládce království Rjúkjú.

zemí, pro niž jsou charakteristická čtyři odlišná roční období. V anglicky psaných pojednáních je často teorie *nihondžinron* označována jako „mýtus o japonské jedinečnosti“. Je to způsob uvažování, který přetrvává až do dnešní doby, a mnozí Japonci přijímají její tvrzení jako skutečnost.

Teorie *nihondžinron* byla využita jak k zachycení pozitivních, tak také negativních aspektů japonské kultury. Například v období těsně po konci druhé světové války byla využívána proto, aby osvětlila, co brání Japonsku ve snaze znovu se prosadit na světové scéně, ale během 70. let 20. století vysvětlovala japonské úspěchy, které podle ní byly přímým důsledkem „japonského způsobu“ jednání.

Podivná a úžasná rozmanitost

Kromě celostátní mytologie, která byla kodifikována v oficiálních kronikách, jež byly sepsány na příkaz vládnoucí elity, existuje téměř nekonečné množství duchů a bůžků, lidových vyprávění a didaktických naučení, legend a místních tradic. Některé jsou specifické pro velmi malé vesnické oblasti, zatímco jiné se vyprávěly po celé zemi a existovaly u nich i místní varianty příběhů.

Vyprávěním, která přežívají nejdéle, se daří propojit morální lekce o statečnosti, věrnosti či úctě se zábavným příběhem. Lidoví hrdinové,

DOLE: Zástupci Japonska, kteří se účastnili vyhlášení kapitulace své země na palubě americké bitevní lodi Missouri v Tokijském zálivu 2. září 1945.

NAHOŘE: „Cosplayeri“
nosí kostýmy
inspirované duchy
a bytostmi z japonského
folkloru.

jako jsou Issun bóši a Momotaró, jsou oblíbeni pro svůj neobvyklý původ a úžasná dobrodružství. Příběhy o měsíční princezně Kagujahime a rybáři jménem Urašima Taró mohou být považovány za předchůdce moderních sci-fi, protože se v nich vyskytují propracované zápletky, jež zahrnují i cestování prostorem a časem. V mnoha mýtech, legendách a folkloru se vyskytují také komediální prvky; dokonce i v *Kodžiki* a *Nihon šoki* nacházíme lascivní a zábavné příběhy, jako je například ten, jak byla bohyně Slunce Amaterasu v podstatě vylákána ven ze své jeskyně striptýzovým představením.

Dalším fascinujícím aspektem japonského folkloru jsou roztodivní tvorové označovaní jako *jókai*. Jsou mezi nimi tvorové, kteří budí hrůzu, ale také legrační či absurdní stvoření, například *tanuki* proslul svými komicky velkými varlaty, která si dokáže přehodit přes rameno. Duchové, neboli *júrei*, se zase objevují v hrůzostrašných a krvelačných příbězích, které se staly předlohou moderního japonského hororu.

Rozsáhlý kánon japonských příběhů a bytostí se původně předával ústním vyprávěním, později psanými tištěnými

JAPONSKO V PŘEKLADU

Studium Japonska a japonských textů v angličtině by nebylo možné bez práce vědců, lingvistů a překladatelů. Poté, co Japonsko na konci 19. století otevřelo své hranice, se zde usadili cizí diplomaté a učenci, kteří začali psát pojednání a studie v evropských jazycích. V zámoří získaly popularitu knihy o Japonsku i sbírky příběhů, ale také japonské umění a estetika – Francouzi této mánii začali říkat *japonismus*. Mnohé z textů, které vznikly na konci 19. a počátku 20. století, představují cenné zdroje pro dnešní japanology, kteří si ovšem musejí být stále vědomi toho, že jsou nerozlučně spojeny s dobou, v níž byly sepsány. Je také potřeba uvědomit si, že i když překlady mohou sloužit jako primární zdroje, mohou se poněkud lišit od originálních materiálů a nevyhnutelně se v nich odrážejí interpretace a předsudky překladatele. V některých případech bylo to, co bylo prezentováno jako původní japonský příběh, pouze inspirováno místním vyprávěním a z velké části přepracováno, aby to vyhovovalo vkusu zámořského publika.

Níže jsou uvedeni někteří anglicky píšící učenci, kteří se věnovali kultuře, historii, jazyku, náboženství a mytologii a kteří formovali západní japanologii.

Lafcadio Hearn (1850–1904)

Hearn je nejznámější z prvních učenců, kteří se věnovali Japonsku. Jeho knihy, především sbírky duchařských příběhů, přiblížily Japonsko čtenářům po celém světě. Stal se také populární postavou i v Japonsku, kde na něho stále s láskou vzpomínají.

Algernon Bertram Mitford (1837–1916)

Britský diplomat, který zpopularizoval japonské legendy ve své knize *Příběhy ze starého Japonska* (*Tales of Old Japan*, 1871), v níž představil anglicky mluvícímu publiku i *Příběh o čtyřiceti sedmi róninech*.

William George Aston (1841–1911)

Aston, který pocházel z Irska, sloužil v Japonsku jako diplomat a stal se jedním ze zakladatelů japonských studií. Byl prvním, kdo přeložil kroniku *Nihon šoki* do angličtiny.

Sir Ernest Mason Satow (1843–1929)

Satow, jenž byl v Japonsku známý jako Ainosuke Sató, byl zakládajícím členem Japonské asijské společnosti, která vznikla v roce 1872. Byl talentovaným lingvistou a jako britský diplomat sloužil v několika asijských zemích. Přičítají se mu zvláštní zásluhy o rozvoj anglicko-japonských vztahů.

Yei Theodora Ozaki (1870–1932)

Yei Ozakiová byla dcera japonského otce a anglické matky. Překládala japonské lidové příběhy, které v angličtině vycházely jako pohádky pro děti, a tak zpopularizovala na Západě například příběh *Broskevniček* (*Momotaró*).

Basil Hall Chamberlain (1850–1935)

Chamberlain byl britský akademik a profesor japonského jazyka na Tokijské císařské univerzitě. Je autorem řady spisů o japonské literatuře a byl prvním vědcem, který přeložil